

Русаков Сергій Сергійович,
*кандидат філософських наук, доцент кафедри богослов'я,
релігієзнавства та культурології
історико-філософського факультету
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
orcid.org/0000-0002-8494-9445
s.s.rusakov@npu.edu.ua*

ЕВОЛЮЦІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕРІОДИКИ ХІХ СТ. ЯК ПЕРЕДУМОВИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ЗМІН АРТРИНКУ

У статті аналізується роль мистецьких журналів ХІХ ст. у формуванні артринку. Зокрема, розглядається їхній вплив на поширення та популяризацію мистецтва, формування професійної критики та організацію художніх виставок. Мета статті – проаналізувати основні тенденції та зміни в мистецькій періодиці ХІХ століття Великобританії та Франції для розуміння їхньої ролі у формуванні художніх цінностей та впливу на артринку. Автор, досліджуючи роль перших мистецьких журналів того часу, таких як *The Art Journal*, *The Magazine of Art* та ін., у формуванні та трансляції художніх ідей та концепцій розглядає мистецьку періодику як важливий чинник формування артринку. Увага зосереджена на виданнях Великобританії та Франції, які були провідними центрами розвитку мистецтва у ХІХ ст., тому викликають посилений інтерес культурологів, мистецтвознавців та істориків. Особливість статті полягає у розгляді впливу соціокультурного контексту того часу на розвиток мистецької періодици та її роль у формуванні артринку загалом. Автор аналізує історичні тенденції та ключові події, що вплинули на формування мистецької періодици ХІХ ст., зокрема зміни в політичній, економічній та соціальній сферах. Дослідження дозволяє краще зрозуміти умови, в яких зароджується та розвивається мистецька періодика, яка репрезентує ключові тенденції та події, що вплинули на розвиток артринку. Для дослідження використовувалися архівні джерела та аналіз літератури. Журнали та часописи ХІХ ст. про мистецтво вплинули на артринку, адже стали медіатором між митцями, публікою та колекціонерами, що підвищувало художню та комерційну цінність творів мистецтва. Запропоновані висновки дають можливість краще зрозуміти значення та вплив мистецтва на формування цінностей та смислів у суспільстві, а також розглянути роль мистецької періодици в передачі художніх ідей та концепцій, які вплинули на подальший розвиток артринку.

Ключові слова: мистецька періодика, артринку, артжурналістика, художня критика, соціокультурна динаміка, вікторіанська періодична преса.

Rusakov Serhii,
*PhD in Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theology, Religious Studies and Cultural Studies
Faculty of History and Philosophy
Dragomanov National Pedagogical University
orcid.org/0000-0002-8494-9445
s.s.rusakov@npu.edu.ua*

EVOLUTION OF ART PERIODICALS IN THE 19TH-CENTURY AS A PREREQUISITE FOR CULTURAL CHANGES IN THE ART MARKET

The article analyzes the role of the 19th-century art periodicals in the formation of the art market. In particular, their influence on the distribution and popularization of art, the development of professional criticism, and the organization of art exhibitions is considered. The purpose of the article is to analyze the main trends and changes in the 19th-century art periodicals in Great Britain and France to understand their role in shaping artistic values and their impact on the art market. The author, studying the role of the first art periodicals of that time (e.g., *The Art Journal*, *The Magazine of Art*, etc.) in the formation and transmission of artistic ideas and concepts, regards art periodicals as a major driver in building the art market. Attention is focused on the periodicals of Great Britain and France, which

were the leading centers of the development of art in the 19th century. Therefore, they sparked the increased interest of culture experts, art critics, and historians. The author analyzes historical trends and key events that influenced the development of the 19th century art periodicals, including changes in the political, economic, and social spheres. The research contributes to a better understanding of the conditions upon which an art periodical spawns and develops, which represents the key trends and events that influenced the art market's development. Archival sources and literature analysis are used in the research. The 19th-century art periodicals influenced the art market because they became a mediator between artists, the public, and collectors, which raised the artistic and commercial value of artworks. The conclusions drawn make it possible to better understand the significance and effect of art on the formation of values and meanings in society and consider the role of art periodicals in rendering artistic ideas and concepts that influenced the further development of the art market.

Key words: art periodical, art magazine, art journalism, art criticism, socio-cultural dynamics, Victorian periodical press.

Постановка проблеми. Мистецтво завжди відіграє важливу роль, виконуючи не лише естетичну, а і світоглядну функцію. Світоглядні аспекти цієї теми полягають у розумінні мистецтва як невіддільної складової частини культури та його впливу на формування ціннісних орієнтацій суспільства. Тому, на нашу думку, вивчення форм комунікації між митцями та публікою є значущим напрямом теоретичних та практичних розробок у культурології. У XIX ст. однією з таких форм стає мистецька періодика, яка формує передумови для культурологічних трансформацій, зокрема сприяє поширенню нових художніх тенденцій та стилів серед широкої громадськості.

Розвиток друкарської технології, зростання інтересу до мистецтва та його ролі у суспільстві, політичні та соціальні зміни в Європі сприяли виникненню тематичних видань, зокрема й про художників, скульпторів, знакові події тощо. Така періодика, на нашу думку, є джерелом репрезентації цінностей та смислів у культурі. Видання про мистецтво та культуру відображають не лише технологічний рівень соціокультурного розвитку, але і світоглядні, смислові, ціннісні та етичні пріоритети того часу.

Періодика XIX ст. стала інструментом культурних змін, сприяла формуванню нової художньої культури, відображала технологічні особливості того часу. Ці та інші аспекти вплинули на специфіку обігу творів мистецтва, що врешті-решт сформувало артринок як новий смисловий простір взаємодії між митцями, колекціонерами та публікою. Розкриття еволюції мистецької періодики в період значних культурних змін у XIX ст. є вкрай актуальним у сучасних умовах, адже нині інтерес до мистецтва та його ролі у суспільстві суттєво зросли. Для нашого дослідження важливим

є обґрунтування взаємозв'язку видань про мистецтво з артринком, адже це матиме практичне значення для художніх галерей, музеїв, мистецьких організацій, що нині працюють у цій сфері.

Для підготовки статті були вивчені історичні джерела та література, які дозволили описати еволюцію мистецької періодики. Також застосовано культурологічний підхід (дослідження ролі мистецької періодики на формування художньої культури та артринок загалом), контент-аналіз (вивчення текстової і графічної інформації мистецької періодики) та семіотичний аналіз (розкриття змістів та форм мистецької періодики).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед українських дослідників маємо виокремити праці, де підкреслюється, що «більшість видань присвячені висвітленню проблем літератури та кіно, незначна частина журналів презентує тематику класичного мистецтва, а найменша група видань присвячена сучасному візуальному мистецтву» (Мазур, Рожило, 2013, с. 72). Серед останніх наукових праць варто згадати публікацію, яка прагне дослідити тенденції розвитку вітчизняних культурологічних видань. Авторка слушно підкреслює, що ступінь розвитку таких видань свідчить про стан суспільства, адже «культурологічна преса найяскравіше і по-особливому реагує на події, що відбуваються у соціумі» (Кунц, 2022, с. 81).

У цих та інших дослідженнях (Фіялка, 2013) здійснюється спроба надання класифікації та типології художнім друкованим виданням, що, з одного боку, стає важливим для пізнання тенденцій розвитку видань про культуру та мистецтво, з іншого – вбачаємо потребу вивчення джерел формування мистецької періодики, яка виникає у провідних

мистецьких осередках XIX ст. Англії та Франції. Серед україномовних джерел, де детально розглядається історія світової мистецької періодики, можемо знайти лише тематичну розвідку (Баздирева, 2012), тому ми спиратимемось на англійські джерела. Перспективним є дослідження системи дилерів-критиків у вікторіанській Англії (Fletcher, Helmreich, 2008), а також вивчення ринку картин старих майстрів у *The Burlington Magazine*, *The Burlington Gazette* та *The Connoisseur* (Pezzini, 2013). Енн Гельмрайх стверджує, що перехід від великих усталених журналів до нових спеціалізованих журналів збігся з появою комерційних галерей. Дослідниця наголошує, що «артринк – дещо вивчений контекст, у якому потрібно розташувати смерть старої (мистецької преси) та народження нової» (Helmreich, 2010).

Мета статті – проаналізувати взаємозв'язок між мистецькою періодикою та артринком, зокрема виявлення основних тенденцій та змін у мистецькій періодиці XIX століття Великої Британії та Франції для розуміння впливу видань про мистецтво на формування нової моделі обігу арт-творів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення мережі взаємозв'язків між вікторіанською періодичною пресою та артринком може розширити й уточнити визначення системи дилер-критик як у її вікторіанських особливостях, так і як більш загальноприйнятної теоретичної моделі (Fletcher, Helmreich, 2008, с. 323). Увага дослідників на вікторіанському Лондоні зумовлена авторською позицією, що саме в цей період сформувались передумови для подальшого розвитку артринку та періодичної преси.

Арткритика, на думку дослідників, виникла водночас з проведенням щорічних виставок Королівської академії у XVIII ст. і швидко знайшла своє чільне місце на шпальтах спеціалізованих мистецьких журналів, літературних журналів і видань загального характеру у XIX ст. Публікації арткритиків тривалий час виконували освітню функцію задля виховання естетичних смаків публіки та відбувались у рамках єдиного бачення розвитку художніх тенденцій найвпливовішої художньої установи Великої Британії. Проте вже у другій половині XIX ст. Королівська академія почала втрачати панівну позицію, тому критики та журнали стали

приділяти увагу в публікаціях художнім школам та митцям, які були до вподоби.

Дедалі більша роль Лондона як нового центра розвитку мистецтва та поступове перетворення столиці Великої Британії на міжнародний центр артринку сприяло поживленню видавничої сфери газет, журналів та фахових видань та загалом новій ролі публікацій про мистецтво у суспільстві.

Перші масові тиражі журналів, які почали з'являтися в Англії у XVIII ст. (*The Gentleman's Magazine*, *The London Magazine*, *The Universal Magazine* та ін.), ставали джерелом інформації для верхніх верств населення про важливі події Лондона. Журнали репрезентували інтереси еліти, тому включали широкий спектр тем, зокрема мистецтво та антикваріат. У журналах розміщувались статті про картини, скульптури, аукціони та продажі мистецтва. Такі періодичні видання містили різноманітні статті про художні виставки, рецензії на книжки про мистецтво, а особливістю таких видань стали публікації ілюстрацій картин, гравюр та малюнків, що згодом стало невіддільною складовою частиною журналів мистецького спрямування. Саме через цю особливість завжди потребують значних фінансових витрат, адже технологія створення таких видань є більш складною та дорогою.

Наприкінці XVIII ст. сформувались основні риси мистецької періодики, що яскраво відобразились у наступному столітті в різноманітних виданнях: публікація новин та рецензій, що давало змогу читачам бути в курсі художніх тенденцій; розміщення ілюстрацій творів мистецтва, інформування про продаж картин, гравюр та малюнків; поширення інформації про митців та їхні твори, що забезпечувало увагу до культурно-мистецької сфери серед широкої аудиторії.

Цікавий вихід щодо зменшення витрат на створення журналів було запропоновано видавцем Чарльзом Найтом, який віддав перевагу використанню гравюри на дереві, що стало дешевшим і швидшим способом створення репродукцій, на відміну від поширеного гравіювання на сталі. Таким чином лондонський видавець зумів запропонувати найдешевше видання та охопити ширшу аудиторію, створивши журнал *Penny Magazine* («Журнал за пенні», 1832–1845).

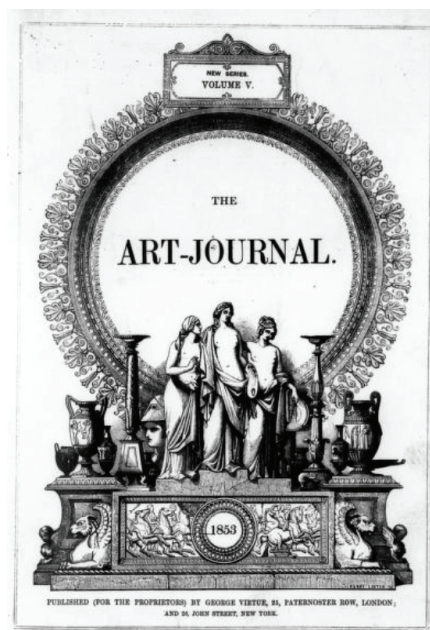
Він став одним з найбільш популярних журналів, де публікувалась історія мистецтва, репродукції та тематичні тексти, зокрема розміщувались матеріали письменниці та мистецтвознавиці Анни Джеймсон (King, Easley, Morton, & Morton, 2016). Журнал мав на меті просвічувати широку аудиторію, зокрема робітничий клас, у сферах науки, технології, історії та культури, тому не був безпосередньо пов'язаний з артринком, але завдяки статтям про історію мистецтва, тодішні культурні події та популярних митців відіграв важливу роль у формуванні нового сприйняття мистецтва та його розвиток в Англії у середині XIX ст. Серії статей, які публікувались у журналі, містили репродукції картин та ілюстрацій з описами, що зробило мистецтво більш зрозумілим для широкої аудиторії, адже вони дали змогу людям з різних соціальних верств долучатися до сфери культури та формувати спільний культурний простір.

Отже, популярність журналу *Penny Magazine* зробила мистецтво більш доступним для пересічного читача, що своєю чергою позитивно вплинуло на інтерес до мистецтва.

Провідним тематичним ілюстрованим виданням у XIX ст. про живопис, архітектуру та декоративне мистецтво став *The Art Journal* («Художній журнал», 1839–1912 pp.), на шпальтах якого розміщувались якісні зображення, огляди виставок, статті про митців та їхні твори.

Семюел Картер Хол, перебуваючи тривалий час на посаді редактора журналу, поставив собі за мету підтримку сучасного британського мистецтва. Тому сторінки *The Art Journal* стають джерелом інформації про тодішні новітні художні об'єднання, які відмовлялись від високого академічного мистецтва на користь пошуку нових ідей та художніх способів. Семюел Хол, наприклад, підтримував групу англійських художників «Кліка» (The Clique), які виступали проти Братства пре-рафаелітів та вважали їхні твори мистецтва вкрай ексцентричними та спрощеними. Ця група художників прагнула наслідувати творчість Вільяма Гогарта та Девіда Вілкі, тому віддавали перевагу жанровому живопису. Такий підхід відповідав тенденції, яка лише починала формуватися і згодом вдало розкрилась завдяки новій моделі обігу творів мистецтва в умовах артринку: твори мистецтва

повинні оцінюватись публікою, а не критерієм дотримання академічних ідеалів.

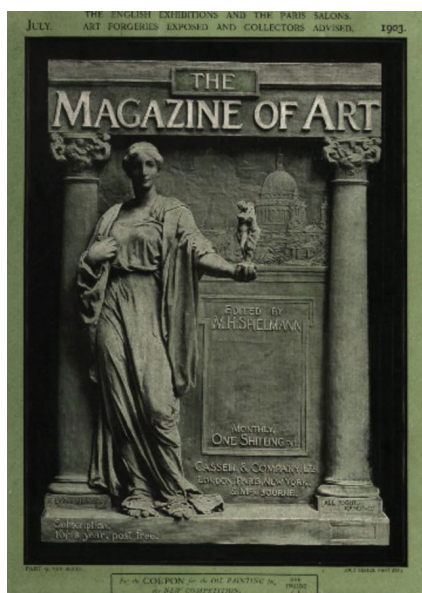
Однією з особливостей *The Art Journal* стало розміщення якісних, відповідно до тодішніх технологій, зображень, тобто завдяки цьому читачі мали змогу ознайомитись з правдоподібними ілюстраціями творів «старих майстрів». Такий підхід сприяв впливовості та популярності журналу, але водночас збільшував витрати на його створення та друк. Попри тривалу збитковість, тематичні публікації про мистецтво, акцент на ризиках щодо купівлі-продажу творів «старих майстрів», інформування читачів про наявність великої кількості підробок, поступово переорієнтували інтерес читачів до творчості сучасників та сформували нові художні та ринкові тенденції.

Варто зазначити, що *The Art Journal* мав не тільки освітню та інформаційну роль, а й перетворився на неодмінний предмет колекцій тодішніх поціновувачів мистецтва. Такий інтерес до цього та інших тематичних видань зберігається і дотепер, адже вони мають історико-культурне значення завдяки текстам, наявним ілюстраціям та способам оформлення видання. У 2015 р. перші випуски журналу *The Art Journal* були оцифровані, тому нині доступні для вивчення через онлайн-доступ¹.

¹ URL: <https://archive.org/details/magazineofartgi-f00unse/page/n6/mode/1up>.

Наприкінці XIX століття у «Художнього журналу» з'явився конкурент – *The Magazine of Art* («Журнал мистецтва», 1878–1904), який почав спиратись на нові художні смаки та вподобання читачів. Зазначимо, що витоки застосування цього журналу сягають проведеної у 1851 році Великої виставки промислових робіт усіх народів у Лондоні, що підтверджує нашу думку щодо впливу подієвої культури на утвердження артринку (Русаков, 2020). У газеті «Таймс» в ті роки було оголошено, що виставка слугуватиме «музеєм для експонування всіх творів природи та мистецтва, а також універсальним змаганням, щоб виявити всі здібності людини у всьому, що стосується її матеріального добробуту». У книзі наводиться порівняння, що музеї одночасно характеризуються точністю та стабільністю; а Всесвітня виставка була подією, яка бажала першого, але не другого.

Виставка як подія стала об'єктом посиленої уваги широких кіл населення, особливе місце приділялось творам образотворчого мистецтва. Софі Форган підкреслює, що «Великі, нагороджені «трофейні» експонати на центральній алеї показали пріоритети організаторів» (Forgan, 2000). У центрі цих алей зазвичай розміщували знакові твори мистецтва, а загалом на виставці яскраво були представлені результати промисловості та ремісництва, що сприяло популяризації художніх шкіл, підприємців та галерей та розширило звичне коло зацікавлених у купівлі-продажі творів мистецтва, які потребували в інформаційному та освітньому супроводі.

Видавці журналу *The Magazine of Art*, так само як *The Art Journal*, вбачали, що «сферою розширення інтересу до художніх творів були історичні дослідження митців, зокрема епохи Відродження та вісімнадцятого століття, особливо членів ранньої Королівської академії» (Clarke, 2015, с. 18). Водночас журнал *The Magazine of Art* сприяв кар'єрному зростанню молодих митців, адже давав змогу презентації своїх художніх напрацювань широкій аудиторії. Видання продовжило закладені раніше традиції до висвітлення тематичної інформації, а також, на нашу думку, втілює дві важливі функції таких видань – освітню та інформаційну. Тому журнал можна вважати важливим джерелом інформації для митців, колекціонерів та широкого загалу кінця XIX ст. Численні рецензії, огляди, ілюстрації давали можливість широкій аудиторії дізнаватись про цінність та популярність творів мистецтва, а для колекціонерів та зацікавлених осіб – орієнтуватись щодо найбільш значущих творів, які формували тогочасний артринк.

Отже, у XIX ст. Англія стала осередком розвитку світового мистецтва, що сприяло інтересу до відвідування виставок, галерей і музеїв британською елітою. Таким чином, формується потреба у періодичних виданнях, які надавали важливу інформацію про розвиток мистецтва. «Вікторіанська мистецька періодика була тісно пов'язана з двома ключовими структурами вікторіанського артринку – репродуктивними гравюрами та щорічною виставкою Королівської академії мистецтв у Лондоні – і оскільки обидві ці структури втратили свою основну владу над артринком, через зростання конкуренції та диверсифікації артринку вікторіанська мистецька періодика втратила орієнтири, що дало можливість для появи невеликих журналів, що відображає зростання спеціалізованих мистецьких майданчиків» (Helmreich, 2010, с. 243).

Серед видань Англії цього періоду, які відіграли важливу роль, нами досліджено *Penny Magazine*, *The Art Journal*, *The Magazine of Art*. Вищезгадані журнали сприяли тому, що люди почали цікавитись та купувати твори мистецтва та художні вироби, що сприяло формуванню попиту на мистецтво та позитивно позначилось на розвитку артринку як нової моделі обігу творів мистецтва. Водночас є позиція, що

виданнями, які стали більш доступними для широкої аудиторії, в тому числі становивши новий етап популяризації мистецтва та впливу на арттринок, стало наступне покоління мистецької періодики. «Мистецька критика пізнього Вікторіанського та Едвардіанського періодів зазнала кардинальних змін із появою маленьких журналів, які вважаються одночасними з народженням модернізму» (Helmreich, 2010, с. 242). Тому дослідниця вивчає такі журнали, як *New Age*, *Rhythm* та *Art and Letters*. Ці журнали були орієнтовані на розвиток нових культурних та інтелектуальних течій, а також були відкриті до експериментів у мистецтві.

Вагому роль у формуванні принципів сучасного артринку відіграли журнали *The Connoisseur* (заснований 1902 р.) та *Burlington* (заснований 1903 р.). Сучасні дослідники стверджують, що «*The Connoisseur* повністю охоплював механізми ринку і стосувався переважно колекціонерів і дилерів, *Burlington* і його газета підтримували більш діалектичні стосунки з торгівлею мистецтвом і перетинали комерційні, академічні та інституційні інтереси» (Pezzini, 2013, с. 156). Авторка стверджує, що ці журнали стали результатом гібридного середовища, де професійні ролі щодо вивчення та комерції образотворчого мистецтва ще не були визначені. «Обидва мали глибокі зв'язки з артринком, але хоча *The Connoisseur* повністю прийняв комерційну модель і віддавав перевагу переказувати читачам дані та похвалу, а не вибірково критику, відносини *Burlington* з артринком, на думку дослідниці, були складнішими. Цей журнал не лише мав на меті надати певні етичні вказівки, зайнявши критичну позицію щодо нерегульованих механізмів ринку, він також успішно проводив кампанію за професіоналізацію мистецтвознавців та істориків та за створення художньо-історичної інституції, яка могла б патрунувати мистецтво» (Pezzini, 2013, с. 175).

Для нашого дослідження також важливо розглянути періодику іншої країни для розкриття закономірностей еволюції мистецької періодики. Нами вибрано Францію, адже Париж був впливовим осередком формування нових художніх тенденцій. На нашу думку, саме мистецька періодика вплинула на ці процеси наприкінці XIX ст., змінивши сприйняття ролі мистецтва.

Початок формування періодики Франції сягає XVII–XVIII ст., коли було засновано журнал *Mercure de France*. Видання зосереджувалось на літературі, мистецтві та моді. На шпальтах журналу репрезентовано відому дискусію про мистецтво та літературу XVII ст., відому як «Суперечка стародавніх і сучасних». Журнал викликав різну реакцію у сучасників, мав кілька пауз у виданні, проте закарбований в історії культури як перше періодичне видання Франції, яке стало провідником у світ мистецтва того часу.

Наприкінці XIX ст. у цього журналу з'явився конкурент – *La Revue Blanche* (Білий журнал). Видання одразу набуло статусу культурного феномену рубежу XIX–XX ст., адже сприяло розвитку низки художніх течій, зокрема символізму, постімпресіонізму та ар-нуво.

Журнал *La Revue Blanche* став першим літературно-мистецьким виданням, до створення якого були запрошені художники групи «Набі» (Nabis) – спільноти, яка прагнула відійти від академічних стандартів мистецтва і розвинути нові художні форми виразності.

Дослідники пишуть, що «Специфіка *Revue blanche* полягає в тому, що він вітав Набі як співавторів, а не як простих ілюстраторів, як в інших авангардних журналах. Статус, який редколегія надає синтетичному мистецтву, або набі, є частиною художнього проекту журналу. У цьому контексті письменники та художники схильні переглядати свої способи обміну» (Dessy, 2009).

Аналіз співпраці видання *La Revue Blanche* зі спільнотою Набі засвідчує закладення підґрунтя для розвитку сучасного артринку, адже ця художня група пропонувала нові підходи до мистецтва та оминала художні салони, що викликало неприйняття та критику з боку офіційних художніх установ.

Висновки. Таким чином, еволюція мистецької періодики XIX ст. збігається з культурними змінами у Великобританії, а саме втратою панівної позиції Королівської Академії на художню творчість та кар'єру художників, скульпторів та ін., а у Франції – з формуванням нових художніх течій та стилів. У цей період мистецтво стає більш доступним, що формує потребу у новому способі поширення інформації про митців, їхню творчість, ключові події у сфері культури. Вивчення перших журналів про мистецтво, наприклад, *The Art Journal*, *The Magazine of Art*, *La Revue*

Blanche та ін., свідчить, що вони не лише підтримували та популяризували наявні художні напрями, а і сприяли виникненню нових. Таким чином, можна стверджувати, що мистецька періодика стала важливим чинником у формуванні артринку.

Мистецька періодика стає передумовою змін артринку та популяризації мистецтва у XIX ст. Вона допомогла привернути увагу до нових художніх течій та стилів, підтримувати співпрацю між митцями та галереями, а також забезпечувати доступність мистецтва для широкої громадськості. Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі може бути розробка методології вивчення взаємодії між мистецтвом та іншими аспектами культури, такими як політика, економіка, наука і технології, що стає ефективним культурологічним підґрунтям для розуміння артринку як моделі обігу творів мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Баздырева А. Історія виникнення мистецтвознавчих журналів. *ART UKRAINE*, 2012. № 5. URL: https://artukraine.com.ua/ukr/a/proshloe-v-nastoyaschaem-istoriya-vozniknoveniya-iskusstvovedcheskih-zhurnalov/#.Y_2jwS9SWL0 (дата звернення: 01.10.2021).
2. Кунц Т.В. Культурологічні видання України: тенденції розвитку. *Publishing House "Baltija Publishing"*. 2022. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-178-7-19>.
3. Мазур Ю.В., Рожило М.А. Журнал про сучасне візуальне мистецтво: ризик втратити українського митця. *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи* : науково-практичний журнал. Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки. 2013. № 3 (3). С. 70–73.
4. Русаков С. Подія як ціннісно-смісловий чинник розвитку артринку. *Культурологічна думка*, 2020. № 17, с. 178–187. URL: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-17-2020-1.178-187>.
5. Фіялка С. Тематико-типологічна структура сучасних мистецтвознавчих журнальних видань. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 50, с. 110–118. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/15999/1/Nzizh2013.pdf> (дата звернення: 17.10.2021).
6. Clarke M. The Art Press at the Fin de siècle: Women, Collecting, and Connoisseurship. *Visual Resources*. 2015. 31(1–2), p. 15–30. DOI: 10.1080/01973762.2015.100.
7. Dessy C. La Revue blanche et les Nabis. Une esthétique de la fragmentation. *TRANS. Revue de littérature générale et comparée*, 2009. (8). URL: <https://doi.org/10.4000/trans.350>.
8. Fletcher P., & Helmreich A. The Periodical and the Art Market: Investigating the “Dealer-Critic System” in Victorian England. *Victorian Periodicals Review*, 2008. 41(4), p. 323–351.
9. Forgan S. A compendium of Victorian culture. *Nature*, 2000. 403(6770), 596–596. DOI: 10.1038/35001134.
10. Helmreich A. The Death of the Victorian Art Periodical. *Visual Resources*. 2010. 26(3), p. 242–253. DOI: 10.1080/01973762.2010.499.
11. King A., Easley A., Morton J.S., & Morton J. (Eds.). *The Routledge Handbook to Nineteenth-Century British Periodicals and Newspapers*. London : Routledge. 2016, p. 60.
12. Pezzini B. *The Burlington Magazine, The Burlington Gazette, and The Connoisseur: The Art Periodical and the Market for Old Master Paintings in Edwardian London*. *Visual Resources*. 2013 29:3, p. 154–183, DOI: 10.1080/01973762.2013.814203.

References:

1. Bazdyryeva, A. (2012). Istorya vynyknennya mystetstvoznavchykh zhurnaliv [The history of art history magazines]. *ART UKRAINE*, № 5. Retrieved from: https://artukraine.com.ua/ukr/a/proshloe-v-nastoyaschaem-istoriya-vozniknoveniya-iskusstvovedcheskih-zhurnalov/#.Y_2jwS9SWL0 [in Ukrainian].

2. Kunts, T.V. (2022). Kul'turolohichni vydannya Ukrainy: tendentsiyi rozvytku [Cultural publications of Ukraine: development trends]. *PublishingHouse "Baltija Publishing"*. Retrieved from: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-178-7-19> [in Ukrainian].
3. Mazur, Yu.V., & Rozhylo, M.A. (2013). Zhurnal pro suchasne vizual'ne mystetstvo: ryzyk vtratyty ukrayins'koho myttsya [Journal of contemporary visual art: the risk of losing a Ukrainian artist]. *Mass communication: history, present, prospects: a scientific and practical journal – Masova komunikatsiya: istoriya, s'ohodennya, perspektyvy: naukovopraktychnyy zhurnal*. Luts'k: Skhidnoyevropeys'kyy natsional'nyy universytet im. Lesi Ukrayinky. № 3 (3). Pp. 70–73 [in Ukrainian].
4. Rusakov, S. (2020). Podiia yak tsinnisno-smyslovyy chynnyk rozvytku art-rynku [The event as a valuable and meaningful factor in the development of the art market]. *Kul'turolohichna dumka – The Culturology Ideas*, No. 17, 178–187. Retrieved from: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-17-2020-1.178-187> [in Ukrainian].
5. Fialka, S. (2013). Tematyko-typolohichna struktura suchasnykh mystetstvovnavchykh zhurnal'nykh vydan' [Thematic and typological structure of modern art history magazines]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky – Scientific notes of the Institute of Journalism*. T. 50, 110–118. Retrieved from: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/15999/1/Nzizh2013.pdf> [in Ukrainian].
6. Clarke, M. (2015). *The Art Press at the Fin de siècle: Women, Collecting, and Connoisseurship*. *Visual Resources*, 31(1–2), 15–30. DOI: 10.1080/01973762.2015.100.
7. Dessy, C. (2009). La Revue blanche et les Nabis. Une esthétique de la fragmentation. *TRANS. Revue de littérature générale et comparée*, (8). Retrieved from: <https://doi.org/10.4000/trans.350>.
8. Fletcher, P., & Helmreich, A. (2008). The Periodical and the Art Market: Investigating the “Dealer-Critic System” in Victorian England. *Victorian Periodicals Review*, 41(4), 323–351.
9. Forgan, S. (2000). *A compendium of Victorian culture*. *Nature*, 403(6770), 596–596. DOI: 10.1038/35001134.
10. Helmreich, A. (2010). *The Death of the Victorian Art Periodical*. *Visual Resources*, 26(3), 242–253. DOI: 10.1080/01973762.2010.499.
11. King, A., Easley, A., Morton, J.S., & Morton, J. (Eds.). (2016). *The Routledge Handbook to Nineteenth-Century British Periodicals and Newspapers* (p. 60). London: Routledge.
12. Pezzini, B. (2013). *The Burlington Magazine, The Burlington Gazette, and The Connoisseur: The Art Periodical and the Market for Old Master Paintings in Edwardian London*. *Visual Resources*, 29:3, 154–183, DOI: 10.1080/01973762.2013.814203.

Використано ілюстрації із сайтів:

- Обкладинка журналу *The Art Journal*. URL: https://archive.org/details/pub_art-journal-us
- Обкладинка журналу *The Magazine of Art*. URL: <https://www.arthistoryresearch.net/review/the-magazine-of-art.html>
- Обкладинка журналу *La Revue Blanche*. URL: <https://www.moma.org/collection/works/70483>.